

4.1. Криміналістичне розуміння злочинів корупційної спрямованості

Інтеграція України до Європейського союзу відкриває нову сторінку в історії нашої держави, вимагає проведення системи докорінних і послідовних реформ, реалізації політичної волі, якісних трансформацій індивідуальної та колективної свідомості, розвитку й вкорінення поваги до духу і букви закону, подолання, розповсюдженого нині, нігілізму. Першочерговою умовою рівноправного партнерства України з державами-членами ЄС та іншими демократичними країнами світу необхідно вважати ефективне запобігання і реальна протидія будь-яким корупційним проявам.

Невтишними нині залишаються новітні дані авторитетних міжнародних антикорупційних рейтингів і національних звітів протидії корупції в Україні. Так, індекси сприйняття корупції міжнародної організації Transparency International (Corruption Perceptions Index, далі – CPI) останніх років вказують на стабільно високий рівень корупції у нашій державі. Зокрема, у рейтингу CPI 2015 Україна серед 168 країн світу зайняла 130 місце, набравши

27 із 100 балів, а роком раніше – 142 позицію серед 175 країн із 26 балами. У першу чергу, такі зміни пов'язані з вибуттям з СРІ 2015 сімох країн світу¹. На жаль, зволікання із реальним покаранням хабарників, а також збільшення корупційної складової у стосунках бізнесу та влади не дають Україні зробити рішучий крок уперед за показниками СРІ². Разом із цим, звіти про стан протидії корупції в Україні вказують, що у 2013 р. було розпочато (продовжено) досудове розслідування у 3 277 кримінальних провадженнях за ознаками корупції, а у 2014 і 2015 рр. – 2 625 і 2 615 провадженнях відповідно. З них у 2013 – 2015 рр. направлено до суду з обвинувальним актом або клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру 1 605, 1 506 і 1 696 проваджень відповідно. Для вирішення питання про звільнення від кримінальної відповідальності у 2013 р. до суду спрямовано 35 кримінальних проваджень, а у 2014 і 2015 рр. – 25 і 46 відповідно. В аналізований період часу було закрито 452, 79 і 22 кримінальні провадження відповідно, за якими кількість виправданих та осіб, щодо яких провадження закрито за відсутністю події або складу кримінального правопорушення чи за не доведенням винуватості у 2013 – 2015 рр. склала 6, 22 і 25 осіб відповідно³.

Сучасні корупційні злочини вчиняються у різних сферах суспільних відносин: фінансово-кредитній, банківській і бюджетній системах держави, паливно-енергетичному, агропромислового та оборонно-промислового її комплексах, сферах освіти, охорони здоров'я й довкілля, земельних, транспортних й інших галузях⁴.

---

¹ Див. : Подъем с глубины: Украина 130-я в Индексе восприятия коррупции [Электронный ресурс] // Transparency International Украина. – 2016. – Режим доступа : <http://ti-ukraine.org/news/media-aboutus/5763.html>.

² Див. : Индекс корупції CPI-2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://ti-ukraine.org/sites/default/files/u/1271/docs/corruption_index_2015.jpg.

³ Див. : Звіти про стан протидії корупції за 12 місяців 2013, 2014 та 2015 років [Електронний ресурс] // Міністерство внутрішніх справ України. – 2016. – Режим доступа : <http://mvs.gov.ua>.

⁴ Див. : Звіти про стан протидії корупції за 12 місяців 2013, 2014 та 2015 років [Електронний ресурс] // Міністерство внутрішніх справ України. – 2016. – Режим доступа : <http://mvs.gov.ua>.

Так, за даними Українського інституту стратегій глобального розвитку та адаптації, корупція в Україні не зменшилася, а в деяких сферах навіть зросла на 5-18 %. Експерти інституту стверджують, що за оцінками українців найбільш корумпованими галузями є: судова система; правоохоронні органи; державна влада в цілому; медицина; політична сфера в цілому; політичні партії; освіта; економічна сфера, діяльність підприємств; громадські організації. У числі перелічених є й збройні сили України. Наприклад, у 2013 р. 19,6% українців вважали, що збройні сили України повністю корумповані. У 2015 р. така думка була вже у 28% українців – зростання склало майже 8,4%. Аналогічна динаміка спостерігається і в інших сферах: судова система 47,3% і 66% (зростання –18,7%); правоохоронна 45,5% і 64% (зростання – 18,6%); органи державної влади 44,9% і 56% (зростання 11,1%); медицина 40,6% і 54% (зростання – 13,4%); політична сфера 43,4% і 53% (зростання – 9,6%); політичні партії 38,3% і 45% (зростання 6,7%); освіта 31,5% і 43% (зростання – 11,5%); економічна сфера, діяльність підприємств 30,2% і 36% (зростання 5,8%); громадські організації 15,8% і 20% (зростання 4,2%)¹. Рейтинг «найболючіших корупційних проблем українців», складений у 2015 р. Transparency International Україна підтверджує наявність і сьогодні подібних проблем. Так, до числа останніх віднесена корупція у навчальних закладах і під час оформлення документів на землю, у сфері медицини та охорони здоров'я, у процесі призову на військову службу, оформлення закордонних паспортів, у житлово-комунальній сфері, судах і правоохоронних органах, під час перетину кордону в зоні АТО, у податковій та митній сферах². Водночас, експерти зазначають, що нині спостерігається підвищення нетерпимості до корупції, поява антикорупційних активістів, збільшення критич-

---

¹ Див. : За останні 2 роки рівень корупції в Україні зріс на 18%, – дослідження [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу : <https://www.rbc.ua/ukr/news/poslednie-goda-uroven-korrupsii-ukraine-1428572826.html>.

² Див. : ТОП-10 Найболючіших корупційних проблем українців озвучили в Transparency International [Електронний ресурс] // Transparency International Україна. – 2015. – Режим доступу : <http://tiukraine.org/news/oficial/5652.html>.

них матеріалів у ЗМІ, на які влада вимушена реагувати¹. Розвиток тотальної корупції у всіх сферах суспільних відносин в Україні спричинений недовістю антикорупційних реформ, неефективною правоохоронною діяльністю з виявлення корупційних правопорушень і притягнення осіб до відповідальності, повільним виконанням міжнародних зобов'язань із запровадження антикорупційних стандартів².

Багато в чому корупція стає визначальною характеристикою XXI ст. – так само, як XX ст. характеризувалося ідеологічною боротьбою між демократією, фашизмом і комунізмом. Нині більшість країн світу визнають легітимність демократії і, бодай, намагаються створити ілюзію конкурентних виборів. Вирізняє сучасні політичні системи саме прихильність до корупції, прагнення правлячих еліт скористатися владою з метою служіння загальним інтересам суспільства або ж власним³. Через те, що в основі феномену «корупція» закладено вікові традиції взаємодії у суспільстві – «послуга за послугу» або «do ut dest»⁴, лише після піднесення боротьби з корупцією до рівня державної політики у XX ст. вдалось мінімізувати її негативний вплив⁵. Такі заходи вбачаються необхідними, адже корупція здатна спричинити серйозні проблеми у розвитку суспільства і держави, загрожувати її безпеці та економіці, демократичним інститутам і цінностям,

---

¹ Див. : Подъем с глубины: Украина 130-я в Индексе восприятия коррупции [Электронный ресурс] // Transparency International Украина. – 2016. – Режим доступу : <http://ti-ukraine.org/news/media-aboutus/5763.html>.

² Див. : Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки [Електронний ресурс] : Закон України від 14.10.2014 р. № 1699-VII // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/169918/print1443692585697179>.

³ Фукуяма Ф. Що таке корупція? (переклад М. Мишкала) [Електронний ресурс] : Інформаційно-аналітичний портал «Хвиля». – Режим доступу : <http://hvylya.net/analytics/society/frensis-fukuyama-shho-take-koruptsiya.html>.

⁴ Мельник М. Корупція: проблема визначення сутності і поняття / М. Мельник // Вісник Академії правових наук України. – Х. : Право. – 1997. – №3(10). – С. 86.

⁵ Романюк Б. В. Законодавство України та зарубіжних країн щодо протидії корупції. Міжнародний досвід боротьби з корупцією : монографія. / Б. В. Романюк, О. Ю. Бусол – К., 2010. – С. 9.

порушити дію принципів справедливості, верховенства права, належного управління, рівності, провокувати розвиток організованої та економічної злочинності¹, перешкоджати ефективному використанню ресурсів (регресивний податок). Вона підриває легітимність політичних систем, надає недемократичні способи утримання влади, підтримує життя «еліт» за рахунок інших і змушує талановитих витратити час на «ігри з системою», замість створення нових благ². На жаль, Україна та її суспільство на власному досвіді вже відчули найбільш небезпечні наслідки розвитку корупції. Так, остання стала однією з причин масових протестів у державі наприкінці 2013 р. – на початку 2014 р.: свавілля керівництва країни та чиновництва, їх корумпованість, унеможливили дотримання прав людини і громадянина³ та спричинили «соціальний вибух». З огляду на вказані вище ризикові наслідки процвітання корупції у державі, остання вмотивовано віднесена вітчизняним законодавцем до числа ключових загроз національній безпеці й інтересам України⁴, а протидія їй – до пріоритетів суспільства на сьогоднішньому етапі розвитку нашої держави⁵.

Загрозливі наслідки процвітання корупції у державі добре розуміють як політичні та громадські діячі, так і науковці, а прості мешканці України кожен день відчувають на собі її вплив. Тому

---

¹ Див. : Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції [Електронний ресурс] : Закон України від 18.10.2006 № 251-V // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

² Фукуяма Ф. Що таке корупція? (переклад М. Мишкала) [Електронний ресурс] : Інформаційно-аналітичний портал «Хвиля». – Режим доступу : <http://hvylyua.net/analytics/society/frensis-fukuyama-shho-take-koruptsiya.html>.

³ Печенкін І. Антикорупційна реформа в Україні: місце і роль органів прокуратури як координатора протидії злочинності та корупції / І. Печенкін // Віче. – 2015. – № 4. – С. 24–27.

⁴ Див. : Про основи національної безпеки України [Електронний ресурс] : Закон України від 19.06.2003 № 964-IV. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

⁵ Див. : Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки [Електронний ресурс] : Закон України від 14.10.2014 р. № 1699-VII // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/169918/print144369_2585697179.

потреба протидії їй зумовлює необхідність консолідації зусиль державних і місцевих органів влади, їх службових і посадових осіб, національних і міжнародних організацій, представників громадськості та науки, імплементації провідного антикорупційного досвіду. Разом із цим, триваюча антикорупційна реформа в Україні призводить до суттєвого оновлення законодавства, створення нових антикорупційних органів (Національного антикорупційного бюро, Спеціалізованої антикорупційної прокуратура, Вищий антикорупційний суд України), перерозподілу компетенції вже існуючих. Подібні трансформації не завжди спричиняють позитивні правозастосовні наслідки. Натомість, проголошені керівництвом нашої держави, очікувані позитивні результати антикорупційної реформи, зокрема, зменшення втрат державного бюджету та бізнесу, просування країни у міжнародних рейтингах, впровадження антикорупційних механізмів й інші¹, переконують у необхідності наукового супроводження діяльності, пов'язаної із протидією корупції. Однак, незважаючи на постійну увагу до названої проблеми з боку вчених-представників різних галузей науки (адміністративного, кримінального, кримінального процесуального права, криміналістики, кримінології та ін.), чимало питань нині залишаються невирішеними.

Одним із важливих напрямів, що потребує якісного наукового супроводження необхідно вважати проблему криміналістичного забезпечення розслідування корупційних правопорушень, яка має комплексний характер та охоплює техніко-криміналістичний, тактико-організаційний і методико-криміналістичний напрями пошуків, й може бути вирішена шляхом розроблення теоретичних основ і науково-практичних рекомендацій розслідування злочинів корупційної спрямованості². Дієвою формою представлення названих науково-практичних криміналістичних рекомендацій

---

¹ Див. : Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс] : Указ Президента України 12.01.2015 № 5/2015. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

² Шепітько В. Ю. Розслідування злочинів корупційної спрямованості : наук.-практ. посіб. / В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель. – Х. : Харків юрид., 2013. – С. 3.

слід уважати побудову і впровадження: по-перше, комплексної криміналістичної методики розслідування злочинів корупційної спрямованості (корупційних злочинів і злочинів, пов'язаних з корупцією); по-друге, ієрархічної системи ускладнених (родових, міжродових) і простих (видових, підвидових) методик розслідування¹. Тим паче, що останнім часом вказана проблематика комплексно не досліджувалась.

Першочерговим завданням на шляху вирішення окресленої вище проблематики необхідно вважати формулювання власне криміналістичного розуміння злочинів корупційної спрямованості, зокрема, шляхом побудови криміналістичної класифікації цієї групи кримінальних правопорушень. Об'єктивним приводом до такої діяльності виступає закріплений у КК України перелік корупційних злочинів, який у сукупності з положеннями Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII (далі – Закон № 1700-VII), вимагає не лише ретельного переосмислення представниками кримінально-правової школи, але й вченими-криміналістами, адже слідчі, детективи, співробітники оперативних підрозділів, прокурори, судді та адвокати у ході розслідування вказаної категорії злочинів усе більше потребують новітніх та ефективних криміналістичних засобів, прийомів і методів для реалізації своїх процесуальних функцій та здійснення повноважень.

Для початку зауважимо, що корупція є складним і багатоаспектним соціальним², економічним, правовим, моральним і політичним явищем³. Тому виправданим і закономірним вбачається

---

¹ Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції : монографія / В. А. Журавель. – Х. : Апостіль, 2012. – С. 92–94.

² Примітка : Як соціальне явище, корупція властива будь-якому суспільству та державі. Тому лише коли боротьба з корупцією стає державною політикою, вдається мінімізувати її вплив на суспільство. Удосконалення ж законодавчої бази з метою ефективної боротьби з корупцією у багатьох країнах світу є поштовхом для розробки комплексу додаткових заходів організаційного, правового та інформаційного характеру (див. : Романюк Б. В., Бусол О. Ю. Законодавство України та зарубіжних країн щодо протидії корупції. Міжнародний досвід боротьби з корупцією : монографія / Б. В. Романюк, О. Ю. Бусол. – К., 2010. – С. 9).

³ Мельник М. Корупція: проблема визначення сутності і поняття / М. Мельник // Вісник Академії правових наук України. – Х. : Право, 1997. – №3(10). – С. 85.

сприйняття корупції, у межах юридичних наук, як самостійної міждисциплінарної науково-практичної проблеми. Не виключено й сприйняття останньої як міжнаукової проблематики. З огляду на мету цього розділу, цікавим вбачається аналіз корупції саме як правового явища. У цьому контексті, терміном «корупція», як правило, позначається система взаємопов'язаних правопорушень: кримінальних, адміністративних, цивільних, дисциплінарних¹. Корупцію доцільно сприймати, як юридичний феномен, який поза корупційними правопорушеннями не існує².

Офіційне визначення поняття «корупції» надає згаданий Закон № 1700-VII, в якому вказано, що це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/ пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей. У цитованому визначенні мова йде про три групи осіб: уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; прирівняних до уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; осіб, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також осіб, які не є службовими, але виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією. Такі особи можуть вчиняти корупційні правопорушення або правопорушення пов'язані з корупцією. Перші визначаються як

---

¹ Мельник М. Вказ. праця. – С. 85–86.

² Настільна книга детектива, прокурора, судді : коментар антикорупційного законодавства / За ред. М. І. Хавронюка. – К. : ВД «Дакор», 2016. – С. 11.

діяння, що містять ознаки корупції, за які законом передбачено настання кримінальної, дисциплінарної та/або цивільно-правової відповідальності. Другі ж як діяння, що не містять ознак корупції, але порушують вимоги, заборони та обмеження, що містяться у Законі № 1700-VII, за вчинення яких передбачена кримінальна, дисциплінарна, цивільно-правова відповідальність та/або адміністративна¹.

Найбільш небезпечними серед усіх корупційних проявів є кримінально карані діяння, які у науковій літературі називають по-різному: «корупційні злочини», «злочини корупційної спрямованості» або «злочини, пов'язані з корупцією»². Так, до початку антикорупційної реформи національне кримінальне законодавство взагалі не згадувало жоден із названих термінів. Лише з прийняттям Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 р. №1698-VII і внесенням відповідних змін до матеріального кримінального законодавства України, в останньому з'явився офіційний термін «корупційні злочини»³. Зокрема, у примітці до статті 45 «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям» КК України встановлюється, що корупційними злочинами вважаються злочини, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 КК України (у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем), і злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364¹, 365², 368-369² КК України⁴. До новоствореної групи корупційних злочинів законодавець відніс склади кримінально караних діянь,

---

¹ Див. : Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

² Шепітько В. Ю. Розслідування злочинів корупційної спрямованості : наук.-практ. посіб. / В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель. – Х. : Харків юрид., 2013. – С. 10.

³ Мисливий В. А. Протидія корупції : кримінально-правовий аспект / В. А. Мисливий // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції : зб. матеріалів III міжнар. наук.-практ. конф. / МВС України, ХНУВС, Криминолог. асоц. України. – Харків : Золота миля, 2015. – С. 123.

⁴ Див. : Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III станом на вересень 2016 р. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

що істотно різняться між собою, зокрема, за об'єктом злочинного посягання. Мова йде про окремі злочини проти власності, у сфері господарської діяльності, злочини проти громадської безпеки, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення, проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів, злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) КК України¹.

¹ Примітка : До числа корупційних злочинів віднесено наступні кримінально карані діяння: 1) привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України); 2) нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням (ст. 210 КК України); 3) викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем (ст. 262 КК України); 4) викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 308 КК України); 5) викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 312 КК України); 6) викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням (ст. 313 КК України); 7) порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст. 320 КК України); 8) підкуп працівника підприємства, установи чи організації (ст. 354 КК України); 9) викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК України); 10) зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України); 11) зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364¹ КК України); 12) зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст. 365² КК України); 13) прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України); 14) незаконне збагачення (ст. 368² КК України); 15) підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 368³ КК України); 16) підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст. 368⁴ КК України); 17) пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України); 18) зловживання впливом (ст. 369² КК України); 19) викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або

Отже, лише нещодавно була сформована окрема група корупційних злочинів, встановлені базові та інші їх складі, з'ясований їх вплив на застосування заходів, пов'язаних зі звільненням від кримінальної відповідальності, призначенням покарання та звільненням від нього¹.

Проаналізовані норми КК України та Закону № 1700-VII, у розрізі формування групи корупційних злочинів, дають змогу висловити певні міркування. Так, питання викликає законодавча техніка КК України. З цього приводу В. А. Мисливий зауважує, що закріплення переліку корупційних злочинів у нормі Загальної частини КК України, присвяченій звільненню від кримінальної відповідальності, виглядає штучно. Тому вчений наполягає на переміщенні такого переліку у розділ КК України, який присвячено злочинам у сфері службової і професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, як такий, що включає найбільшу кількість корупційних злочинів². На нашу думку, у традиційній структурі КК України, оптимально виглядатиме виокремлення спеціальної норми або їх системи у Загальній його частині, адже такі норми мають бути присвячені поняттю злочинів корупційної спрямованості, їх видам і переліку, який, з огляду на динамічність процесів у суспільстві та тривалу процедуру внесення змін до законодавчих актів, має бути відкритим³. Невиключено, що, за умов прийняття нового КК України, злочинам корупційної спрямованості може бути присвячено й окремий розділ кодифікованого акту.

зловживання службовим становищем (ст. 410 КК України) (див. : Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III станом на вересень 2016 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>).

¹ Мисливий В. А. Протидія корупції : кримінально-правовий аспект / В. А. Мисливий // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції : зб. матеріалів III міжнар. наук.-практ. конф. / МВС України, ХНУВС, Кримінолог. асоц. України. – Харків : Золота миля, 2015. – С. 123.

² Мисливий В. А. Вказ. праця. – С. 124.

³ Примітка : За умов виявлення законодавчо встановлених ознак злочину корупційної спрямованості (корупційного або пов'язаного з корупцією) під час кримінального провадження конкретного злочину, який з певних причин невіднесений законодавцем до числа злочинів корупційної спрямованості, суд міг би застосувати відповідні норми антикорупційного законодавства до суб'єкта його вчинення.

По-друге, необхідною вбачається уніфікація положення КК України та Закону № 1700-VII, зокрема, шляхом закріплення у першому двох самостійних видів злочинів корупційної спрямованості: корупційних злочинів і злочинів, пов'язаних з корупцією, як похідних від понять «корупційні правопорушення» та «правопорушення, пов'язані з корупцією» (Закон № 1700-VII). Зокрема, В. М. Киричко слушно зауважує, що корупційні злочини необхідно сприймати як передбачені КК України умисні діяння, що містять не тільки ознаки відповідного складу злочину, але й ознаки корупції. Вчений наголошує, що у процесі застосуванні КК України, правоохоронцям необхідно встановлювати дві системи ознак у вчиненому діянні, з кожною з яких пов'язані певні правові наслідки: склад злочину за КК України (підстава кримінальної відповідальності) та склад корупційного правопорушення (підстава наслідків, передбачених Законом № 1700-VII)¹. Таку позицію науковець висловив ще до офіційного закріплення переліку корупційних злочинів у КК України. Однак, якщо взяти до уваги, що останній сформульований недосить вдало, про що мова піде далі, то встановлення двох систем ознак у вчиненому особою кримінально караному діянні, запропоноване вченим, вбачається слушним. Такий підхід ефективно реалізується і за умови закріплення моделі відкритого переліку злочинів корупційної спрямованості. Натомість, у випадку кримінального провадження злочину, який прямо названий «корупційним» або, наприклад, «таким, що пов'язаний з корупцією», необхідним вбачається встановлювати лише його склад, передбачений КК України, а не доводити ще й наявність ознак корупції у відповідному кримінально караному діянні особи. У такому разі презюмується наявність у цих складах злочинів ознак корупції або ж їх відсутність, але наявність порушення вимог, заборон та обмежень, встановлених Законом № 1700-VII.

Дійсно, чинний перелік корупційних злочинів у КК України викликає багато питань, зокрема, незрозумілими залишилися

---

¹ Киричко В. М. Кримінальна відповідальність за корупцію / В. М. Киричко. – Х. : Право, 2013. – С. 14.

критерії формування групи корупційних злочинів. Комплексне тлумачення ж положень законодавства дозволяє віднайти лише окремі з них, обрання яких також викликає певні сумніви. Так, критерії віднесення законодавцем до числа «безумовно» корупційних злочинів певних складів кримінально караних діянь невідомі. Єдиною прямо названою ознакою корупційних злочинів у КК України є вчинення певних із них шляхом зловживання службовим становищем. Саме така ознака названа для «обмежено» корупційних злочинів¹. Однак, вказане формулювання не відповідає ознакам корупції, закріплених у Законі № 1700-VII. До того ж, незрозуміло чому законодавець оминув увагою склади злочини, які вчиняються, зокрема, шляхом: «використання службового становища», «використання влади або службового становища», «використання наданих повноважень», «використання становища, яке займає працівник на підприємстві, в установі чи організації» тощо, на які вказують диспозиції різних норм КК України. Поруч із цим, КК України взагалі не згадує про вчинення злочинів шляхом «використання можливостей», пов'язаних з владою, службовим становищем чи службовими повноваженнями, на що вказує Закон № 1700-VI². Уявляється, що законодавець недостатньо ретельно продумав перелік корупційних злочинів, діючи вибірково та формально відшуковуючи формулювання «вчинення певних злочинних діянь шляхом зловживання службовим становищем», він оминув увагою змістовний аналіз КК України. Так, певні злочини, які можуть вчинятися службовою особою з використанням влади або службового становища залишились поза переліком

---

¹ Мисливий В. А. Протидія корупції : кримінально-правовий аспект / В. А. Мисливий // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції : зб. матеріалів III міжнар. наук.-практ. конф. / МВС України, ХНУВС, Кримінолог. асоц. України. – Харків : Золота миля, 2015. – С. 124.

² Примітка : Терміни «використання влади» та «використання службового становища» співвідносяться як синоніми. Представник влади, використовуючи публічну владу, одночасно використовує своє службове становище представника влади; в інших випадках він використовує лише своє службове становище (див. Настільна книга детектива, прокурора, судді : коментар антикорупційного законодавства / За ред. М. І. Хавронюка. – К. : ВД «Дакор», 2016. – С. 14–15).

корупційних¹. Це стосується складів злочинів, які безпосередньо не містять вказівку на спеціального суб'єкта їх учинення та спосіб його дій, але з диспозиції норми яких прямо випливає, що останні можуть бути вчиненні лише службовою особою шляхом зловживання службовим становищем або владою (ст. ст. 319, 371, 372 та ін. КК України)². Невідома й доля деяких «класичних» корупційних або пов'язаних з корупцією злочинів: декларування недостовірної інформації, протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань (ст.ст. 366¹, 369³ КК України) та ін. У деяких випадках, необачно прирівняні до корупційних і злочини, які лише пов'язані з корупцією³. Вбачається, що саме відсутність чітких критеріїв формування цієї групи кримінально караних діянь, слугувала причиною застосування принципу вибірковості під час її змістовного наповнення. На нашу думку, підґрунтями формування групи корупційних злочинів повинні були стати істотні ознаки корупції (Закон № 1700-VII). Так, серед останніх учені виокремлюють, з одного боку, протиправне використання службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей (форма діяння); неправомірну вигоду (предмет, засоби або мета), а з іншого, – обіцянку/пропозицію чи надання неправомірної вигоди (форма діяння або його предмет); використання службових повноважень і відповідних можливостей (мета)⁴.

Вбачається, що необхідно ввести до КК України узагальнюючої категорії «злочини корупційної спрямованості» та виокремити дві самостійні підгрупи у її межах – корупційні злочини і зло-

---

¹ Примітка : Наприклад, ч. 2 і 3 ст. 149, ч. 3 і 4 ст. 157, ч. 4 ст. 158, ч. 2 ст. 158², ч. 2 ст. 159, ч. 2 ст. 169, ч. 3 ст. 176, ч. 3 ст. 177, ч. 2 ст. 189, ч. 2 ст. 201, ч. 2 ст. 205¹, ч. 3 ст. 206, ч. 3 ст. 206², ч. 3 ст. 229, ч. 2 ст. 248, ч. 2 ст. 258¹, ч. 2 ст. 258⁴, ч. 5 ст. 298, ч. 3 ст. 298¹, ч. 2 ст. 303, ч. 2 ст. 332, ч. 2 ст. 332¹, ч. 2 ст. 343, ч. 2 ст. 344, ст. 354, а також ч. 2 ст. 376, ч. 2 ст. 379, ч. 2 ст. 447 КК України.

² Див. : Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Пютюгін та ін. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013. – 1040 с.

³ Настільна книга детектива, прокурора, судді : коментар антикорупційного законодавства / За ред. М. І. Хавронюка. – К. : ВД «Дакор», 2016. – С. 15.

⁴ Там само. – С. 14–15.

чини, пов'язані із корупцією. Нагальним є завдання зі створення науково обґрунтованої, у першу чергу, кримінально-правової класифікації злочинів корупційної спрямованості (корупційних і злочинів, пов'язаних з корупцією), яка надала б можливість внести необхідні зміни у чинне кримінальне законодавство України, а також слугувала б плідною й однозначною базою для побудови криміналістичної класифікації таких злочинів. Останнє дозволить покращити якість антикорупційного законодавства в цілому, сформуванню не лише чітку систему таких злочинів, а й однозначно вирішити питання про їх підслідність, а також підвищити ефективність та якість досудового розслідування та судового розгляду таких злочинів. Такий розподіл слугуватиме плідним фундаментом для побудови криміналістичної класифікації вказаних злочинів, розробка якої важлива з огляду на вирішення проблеми формування теоретичних основ і науково-практичних рекомендацій, присвячених криміналістичному забезпеченню розслідування злочинів корупційної спрямованості та побудови системи відповідних криміналістичних методик. Вирішення окреслених питань надасть змогу віднайти відповіді й на інші, похідні питання, зокрема, визначитись з колом учасників цих злочинних подій (злочинець, жертва злочину, свідок, у тому числі й викривач) і кримінальних проваджень (підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, заявник, свідок та ін.), дослідження яких є важливим з огляду на виконання завдань кримінального провадження, а також віднайти відповіді на багато інших питань, що нині з об'єктивних причин залишаються дискусійними.

Національна академія правових наук України

Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса

ІННОВАЦІЙНІ ЗАСАДИ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Монографія

*За редакцією
академіка НАПрН України В. Ю. Шепітька,
члена-кореспондента НАПрН України В. А. Журавля*

Харків

2017

УДК 343.98 : 001.895

ББК 67.52

І 67

Рекомендовано до друку вченою радою Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України (протокол № 11 від 26 жовтня 2016 р.)

Рецензенти:

Коновалова В. О. – професор кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України

Степанюк Р. Л. – завідувач кафедри криміналістики та судової експертології факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Колектив авторів:

Шепітько В. Ю. – Передмова, §§ 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 2.1, 3.1, 3.2; Журавель В. А. – Передмова, §§ 1.2, 4.1, 4.2, 4.3, 4.4; Авдєєва Г. К. – §§ 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 2.3, 3.2, 3.3, 3.4; Білоус В. В. – §§ 2.1, 2.4; Великанов С. В. – §§ 2.5, 3.5; Гетьман Г. М. – § 2.2; Затенаський Д. В. – §§ 2.7, 2.8; Керик Л. І. – § 2.6; Павлюк Н. В. – §§ 4.2, 4.4; Резнікова О. І. – §§ 4.1, 4.4.

І 67 Інноваційні засади техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції : Монографія / кол. авт. В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, Г. К. Авдєєва та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька, В. А. Журавля. – Х.: Вид. агенція «Апостіль», 2017. – 260 с.

Монографію присвячено проблемам розроблення інноваційних засад техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції. У роботі розкрито сутність інновацій у техніко-криміналістичному забезпеченні діяльності органів кримінальної юстиції, досліджено проблеми застосування новітніх інформаційних технологій у діяльності органів досудового розслідування, інноваційні підходи до використання спеціальних знань у правозастосовній діяльності та питання техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень корупційної спрямованості.

Для науковців, працівників правоохоронних та судових органів, викладачів, аспірантів та студентів юридичних навчальних закладів.

ББК 67.52

© В.Ю. Шепітько, В.А. Журавель,
Г. К. Авдєєва та ін., 2017

© Вид. агенція “Апостіль”, 2017

ISBN